

A MEGYEHATÁROK JELENTŐSÉGE A JÖVEDELEMKÜLÖNBSÉGEK SZEMPONTJÁBÓL¹

DUSEK TAMÁS² – SZALKA ÉVA³

Összefoglalás: A megyehatárok adminisztratív szempontból éles határvonalat jelentenek. A megyehatárokkal készült tematikus térképek ugyanakkor azt sugallhatják, hogy a megyehatárok éles törésvonalat jelentenek egyes gazdasági-társadalmi jellemzők számára is. A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a megyehatárok mentén fekvő települések az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alap szempontjából valóban nagyobb mértékben különböznek-e a szomszédos megyéhez tartozó, mint a saját megyéjükhez tartozó, ugyanolyan vagy hasonló távolságban lévő településektől, illetve a saját megyéjük vagy a szomszédos megye átlagától.

Kulcsszavak: határ, megyehatár, jövedelem

Summary: The county borders can be treated as sharp limits from the administrative point of view. However, choropleth maps with county borders can suggest that they are sharp limits for the social and economic indicators also. The aim of this study is to investigate that the settlements along the county borders are more different from the close settlements of the neighbouring county than from the close settlements in the same county and from the average of the own county.

Keywords: border, county border, income

1. Bevezetés

A határok szerepét, jelentőségét lehet vizsgálni egyrészt abból a szempontból, hogy a határok által elválasztott területegységek mennyire tekinthetők belsőleg homogéneknek és külsőleg heterogéneknek. Ebben a vizsgálatban olyan típusú adatok játszanak szerepet, amelyek vagy közvetlenül a területegységre vonatkozó attribútum adatok, vagy az adott területegységekkel kapcsolatba hozható megfigyelési egységekre (emberekre, vállalkozásokra, intézményekre, termelési értékekre stb.) vonatkozó elemszámok, értékösszegek, megoszlási viszonyszámok vagy átlagok. Másrészt a területegységek közötti áramlások jellegét és intenzitását lehet viszonyítani a területegységeken belüli áramlások jellegéhez és intenzitásához. Ezek a vizsgálatok térkapcsolati típusú adatokat igényelnek, például a migrációra, ingázásra, turizmusra, exportra vonatkozóan. Harmadrészt komplexebb módon, a térbeli szempontból statikus első és dinamikus második megközelítést együttesen is lehet elemezni. Mindegyik esetben szükség van az illető adatok területegységeken belüli alegeységekre vonatkozó értelmezhetőségére és elérhetőségére. Jelen tanulmány az első kérdéskör egy részterületével kíván foglalkozni a személyi jövedelemadó alapra, mint egy fontos és településszinten is értelmezhető és elérhető gazdasági indikátorra és Magyarország megyéire korlátozódva. A tanulmány nem kívánja tárgyalni a határok elméleti-koncepcionális kérdéseit és a különböző típusú határok (államhatárok és egyéb határok) közötti különbségeket.⁴

A megyehatárok adminisztratív szempontból éles határvonalat jelentenek, a közigazgatási felosztást indokolt ábrázolni a jól ismert színkitöltős térképekkel. Ha a megyehatárok a gazdasági és társadalmi jellemzőkre is hatást gyakorolnak, akkor egyes gazdasági-társadalmi jellemzők megyehatárok mentén megfigyelt különbségeinek nagyobbaknak kell lenniük, mint a megyéken belül vagy az egyéb határvonalak mentén. A

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Győr, dusekt@sze.hu

³ Egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Győr, szeva@sze.hu

⁴ Ezekre vonatkozóan lásd Nemes Nagy (2009) 168-172. o.; továbbá Baranyi (2007) és elsősorban az államhatárra vonatkozóan Nárai-Rechnitzer (1999), Hardi (2001), Hardi et al. (2009).

tanulmány ezt a kérdést kétféle módon vizsgálja. Egyrészt vizsgálja, hogy a megyehatárok mentén fekvő települések az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alap szempontjából vajon nagyobb mértékben különböznek-e a szomszédos megyéhez tartozó közeli térségektől, mint a saját megyéjük átlagától. Másrészt a megyehatár menti települések közötti különbségek nagyobbak-e, mint a nem megyehatár menti települések közötti különbségek.

2. A megyehatár menti települések lehatárolása

A határmenti kutatások kiindulópontjaként – legyen az megyehatár, államhatár vagy akármilyen más határ – szükség van a határmenti térség elhatárolására, amely számos módon történhet.⁵ Figyelembe lehet venni a településeknek pontszerű és vonalszerű téralkotó elemektől való távolságát és a hálózati összekötöttséget. Jelen tanulmányban a lehatárolás következő módját alkalmaztuk. Megyehatár mentinek tekintjük azt a települést, amely településközpontjának x kilométeres körzetében található szomszédos megyei településközpont. A távolság alatt légvonalbeli távolságot értettünk. Figyelembe lehetne venni a közúti távolságot is, ami elvileg pontosabb, mivel a légvonalbeli és a hálózati távolságok közötti különbségek jelentősek és nem egyforma arányúak és a tényleges mozgásokat a hálózati idő- és kilométertávolságok befolyásolják. Ugyanakkor mivel gyakorlatilag számos, a kisebb települések közötti, a helyi forgalomban használt összekötő út nem szerepel a közúthálózati adatbázisokban, ezért gyakorlati okok miatt a légvonaltávolságoknál maradtunk. Másrészt elvileg a települések központja helyett a települések belterületének határai alapján is lehetne vizsgálni. Ezen utóbbi vizsgálatot a belterületi határvonalakra vonatkozó adatok hiánya hiúsította meg.

A megyehatár menti települések köre látható az 1. ábrán, a települések száma a különböző távolságok esetén az 1. táblázatban. Túl nagy távolságot természetesen nem érdemes választani, illetve nagyobb távolság választásánál a távolsággal történő súlyozást is célszerű lenne alkalmazni. A tanulmányban az egyszerűség kedvéért az 1. táblázatban látható 11 lehetőségre (5 és 15 kilométer között kilométerenkénti távolságok) vonatkozó valamennyi lehatárolásra elvégeztük a számításokat.

Kitüntettként kezeltük a 10 kilométeres távolságot, részletesebb eredményeket erre vonatkozóan mutatunk be. A 10 kilométeres távolság nem a megyehatárok mentén lévő 10 kilométeres sávot jelent, hanem ennél valamivel kisebb területet, amelynek nagyságát a megyehatártól található legközelebbi szomszédos megyei település határozza meg. Az elemzés a 2005-ös év 3145 településére és a 2002-es megyehatárookra vonatkozik. Néhány számítást elvégeztünk más évekre is, az eredmények hasonlóak lettek.

A határmenti települések lehatárolásánál bizonyos korrekciókat lehetne tenni. Így a hálózati összekötöttség nyilvánvaló hiányát lehetne korrigálni a Duna menti megyehatárok hidaktól távol eső részeinél (Fejér, Tolna, Baranya, valamint Bács-Kiskun és Pest megye között, kisebb mértékben Komárom-Esztergom és Pest megye között is). Rövidebb határszakaszokat érintő hasonló korrekciót lehetne tenni Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén Tisza menti határánál, valamint a Balaton északi és déli partja között. Az alapszámítások ilyen korrekciókat nem vesznek figyelembe, de külön alfejezetben foglalkozunk majd a kérdéssel. Budapest és Pest megye kezelése is többféleképpen képzelhető el. Például össze lehetne vonni Budapestet és Pest megyét és így számolni, ahogyan a megyeszékhelyeket és a többi megyei jogú várost sem szakítjuk ki a megyéjükből. Az adott elemzésben ugyanakkor a települések elenyésző aránya érintett a Budapest problémában, ezért az egyszerűség kedvéért úgy tekintettük Budapestet, mintha megye lenne. A hat Veszprém megyei község Győr-Moson-Sopron megyéhez csatolása

⁵ Az országhatárok menti térségekre vonatkozó egyes elhatárolási módszereket tekinti át Pénzes János (Pénzes, 2009, 12-13. o.).

(2002-ben) a megyehatár menti települések körét megváltoztatta, de összességében ennek hatása az érintett térség viszonylagos homogenitása miatt is elenyésző.

1. táblázat

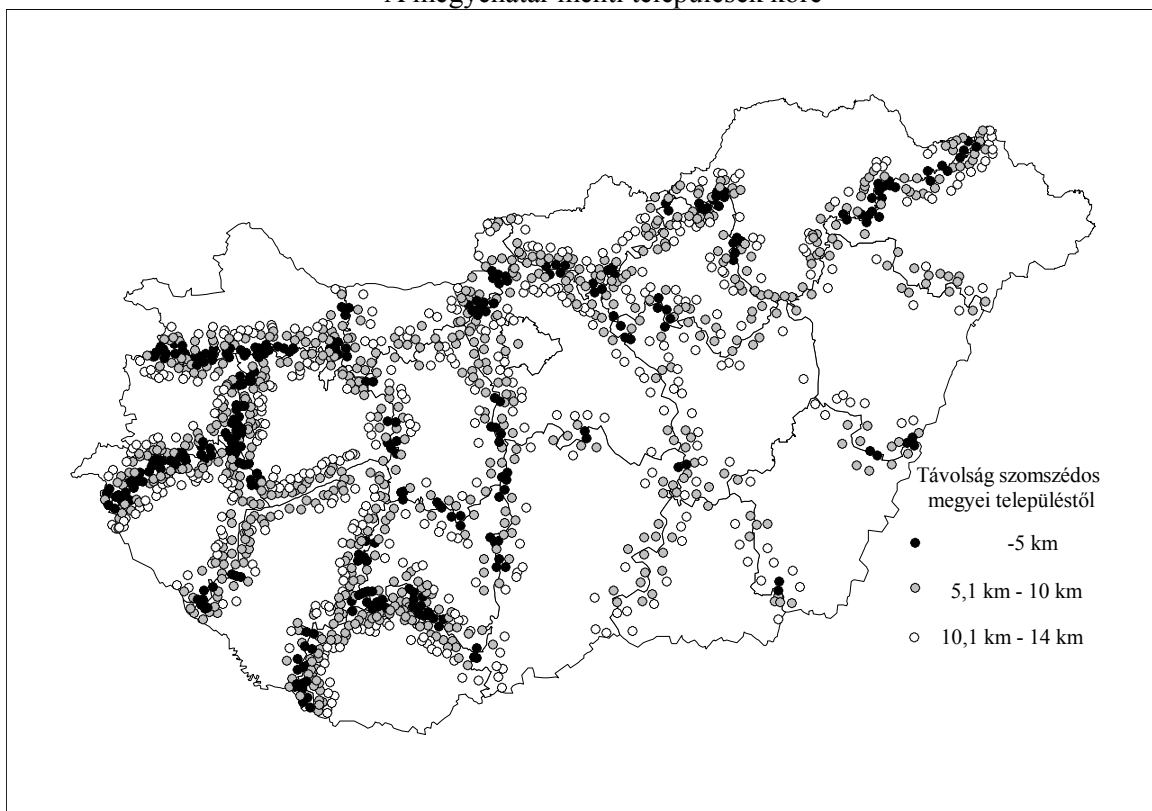
A megyehatár menti települések száma és összlakossága a távolság függvényében (2005-ös adatok)

Távolság (km)	Települések		Lakosság	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %
5	312	9,9	366233	3,6
6	454	14,4	620781	6,2
7	609	19,4	882315	8,8
8	755	24,0	2891386	28,7
9	894	28,4	3333624	33,1
10	1040	33,1	3769147	37,4
11	1157	36,8	4027689	40,0
12	1280	40,7	4392772	43,6
13	1398	44,5	4678971	46,4
14	1506	47,9	5101506	50,6
15	1627	51,7	5420644	53,8

Forrás: Saját számítás

1. ábra

A megyehatár menti települések köre

Forrás: saját szerkesztés

3. A megyehatár menti települések eltérése környezetüktől, a saját és a szomszédos megyétől

A megyehatár menti települések egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alapjának eltérését a következő térségektől vizsgáltuk meg:

- Saját megyénk átlaga
- A környező települések átlaga (ez az x kilométeren belül elhelyezkedő összes település súlyozott átlagát jelenti)
- A környező települések közül a saját megyében lévő települések átlaga
- A környező települések közül a szomszédos megyében lévő települések átlaga
- A szomszédos megye átlaga

Az eltérés mértékének kifejezésére a két érték különbségének négyzetét használtuk:

$$SS = \sum (x_i - \bar{x}_j)^2$$

x_i : A megyehatár közeli település egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alapja

\bar{x}_j : Egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alap megyei (vagy körzeti) átlaga

Az eredmények a 10 kilométeres távolságra vonatkozóan településnagyság kategóriák szerint is láthatók a 2. táblázatban. A további eredmények mindegyikét a sok szempont (távolság, településnagyság, szomszédságok típusai) miatt nem tudjuk közölni. A legfontosabb adatokat összefoglalóan mutatja be a 2. ábra. Ezen jól látszik, hogy a települések saját szűkebb környezetükre sokkal jobban hasonlítanak, mint megyénk átlagára. Ez az összefüggés a távolság növekedésével némileg gyengébb lesz, de még a jelentősnek mondható 15 kilométeres szomszédságban is a szomszédságtól való eltérésnégyzetösszeg csak 60%-át teszi ki a megyei átlagtól való eltérésnégyzetösszegnek. Jól magyarázható az az eredmény is (ez csak a 2. táblázatban látható, de a többi távolságra is érvényes), hogy a szomszédságból a saját megyei részre némileg jobban hasonlítanak a települések, mint a szomszédos megyei részre. Ez nem a megyehatár elválasztó szerepének tudható be, hanem annak, hogy a szomszédos megyei körzet rész átlagos távolsága nagyobb, mint a saját megyei körzet rész távolsága. Ugyanakkor még így is a szomszédos megyei körzetre sokkal jobban hasonlítanak a települések, mint saját megyei átlagukra. A szomszédos megyei átlagtól nagyobb a különbség, mint a saját megyei átlagtól, de az eltérés nem drámai mértékű.

A távolság növekedése kétféleképpen hat az eredményekre. Egyrészt bővül a határhoz közelinek számító települések köre (lásd az 1. táblázatot). Másrészt növekedhet az adott település környezetébe tartozó települések száma, így némileg módosulhat az az átlagos érték, amihez a település értékét viszonyítjuk.

A települések méretének növekedésével csökken a megyei átlagtól és a körzet átlagától való eltérés különbsége. A település és környezete közötti különbség mértéke növekszik, de közben előjele is megváltozik: az 5 ezer fő feletti települések körzetük átlagától pozitív irányban térnek el, az 5 ezer fő alatti települések negatív irányban. Ez látható a 3. táblázatban a 10 kilométeres távolságra vonatkozóan. Másrészt ez az összefüggés érdekes példa a szomszédsági hatás aszimmetriájára. Minél nagyobb egy település, annál kevésbé fontos közvetlen környezetének helyzete és viszont. Például Budaörs számára fontosabb, hogy Budapest közelében fekszik, mint Budapest számára, hogy Budaörs a közelében található. Az 1000 főnél kevesebb lakosságú Kisbajcs helyzete is lényegesen eltérő lenne, ha nem Győr, hanem mondjuk Ózd vagy Mátészalka szomszédságában feküdne.

2. táblázat

Az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó értékeinek eltérésnégyzet összege a megyehatár menti térségekben, 2005, 10 kilométeres távolságú lehatárolással

	Saját megyei átlag	Körzet	Körzetből saját megye	Körzetből szomszéd megye	Szomszéd megyei átlag
Összesen	36032038	17377177	16322029	21111094	38253025
A különböző településnagyság kategóriák szerint					
5 ezer felett	1901021	1994463	1885104	2763174	1945236
2-5 ezer	2874281	2331984	1928777	3706915	3219720
1-2 ezer	5138042	2856031	2647229	3871097	6084164
1 ezer alatt	26118693	10194699	9860919	10769908	27003904
Az eltérésnégyzetösszegek a saját megyei átlagtól való eltérésnégyzetösszeg százalékában					
Összesen	100	48	45	59	106
A különböző településnagyság kategóriák szerint					
5 ezer felett	100	105	99	145	102
2-5 ezer	100	81	67	129	112
1-2 ezer	100	56	52	75	118
1 ezer alatt	100	39	38	41	103

Forrás: Saját számítás

3. táblázat

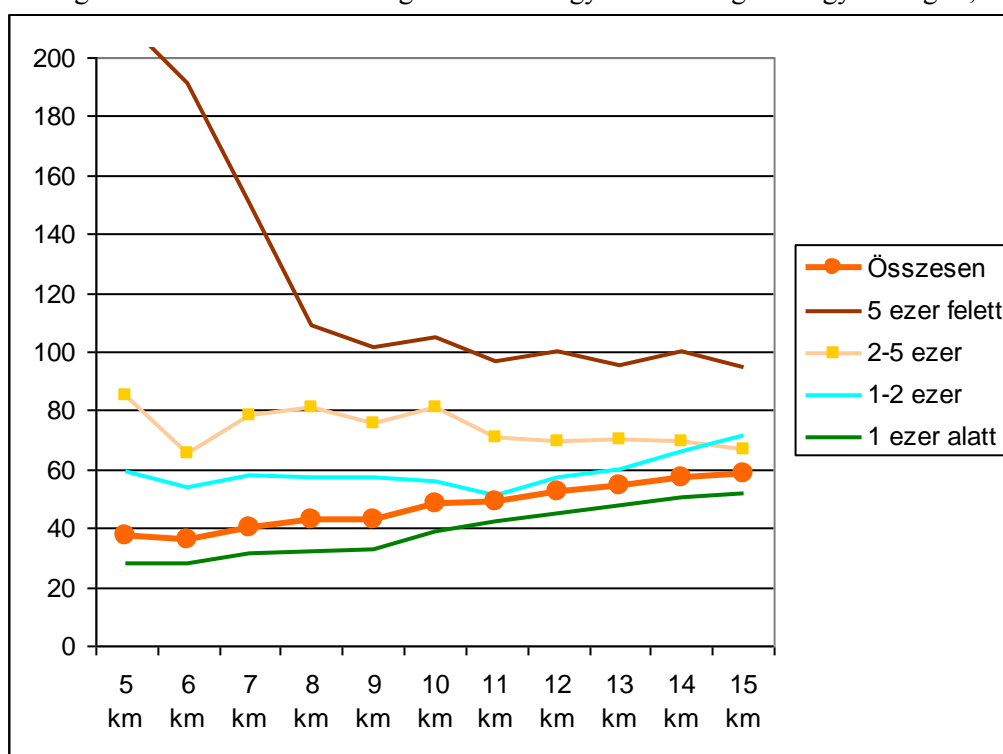
Az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó értékei különbségének átlaga a megyehatár menti térségekben az országos átlag százalékában, 10 kilométeres távolságú lehatárolással, 2005

	Saját megyei átlag	Körzet	Körzetből saját megye	Körzetből szomszéd megye	Szomszéd megyei átlag
Összesen	-22,4	-8,1	-6,8	-1,7	-22,9
5 ezer felett	-0,4	7,5	10,0	12,9	-1,8
2-5 ezer	-14,0	-5,9	-3,8	3,4	-13,5
1-2 ezer	-17,9	-6,0	-4,7	-0,6	-19,5
1 ezer alatt	-29,2	-11,4	-10,6	-5,3	-29,4

Forrás: Saját számítás

2. ábra

Az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó értékeinek eltérésnégyzetösszege, 2005 (eltérésnégyzetek összege x kilométeres körzet átlagától/eltérésnégyzetek összege a megyei átlagtól, %)

Forrás: Saját számítás

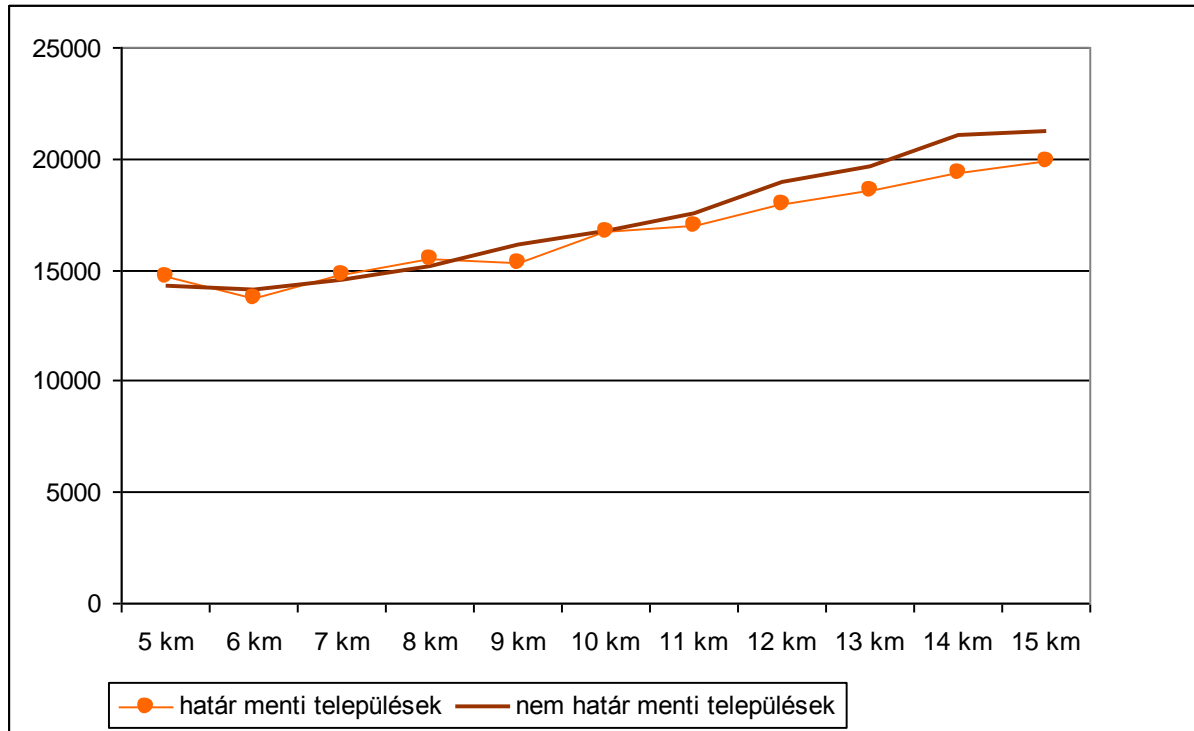
4. A megyehatár menti települések és az összes település eltérése a környezetüktől

A második vizsgálatban a megyehatár menti települések közötti különbségeket és a nem megyehatár menti települések közötti különbségeket nézzük meg. Ha a megyehatárok mentén a települések között nagyobb különbségek vannak, mint az egyéb, önkényesen meghúzott határvonalak között, akkor a megyehatár mentén fekvő települések jobban eltérnének környezetüktől, mint a nem megyehatár mentén fekvők.

A 3. ábrán látható eredmények szerint nincs érdemi különbség a határmentiség szempontjából különböző fekvésű települések között. 5, 7 és 8 kilométeres körzethatár mellett a megyehatárok menti települések között kicsit nagyobb a különbség (az átlagos eltérésnégyzet alapján legfeljebb 2,8%-kal), míg a többi körzethatárral számolva a megyéken belüli települések eltérése meghaladja a megyehatár menti településeket (legfeljebb 8,5%-kal). Az eltérések minimális volta azt mutatja, hogy a megyehatár nem befolyásolja a települések környezetüktől való eltérésének mértékét. Ez azt is jelenti, hogy önkényesen vagy véletlenszerűen meghúzott határvonalak mentén átlagosan ugyanakkora különbségek lesznek a települések és környezetük között, mint a megyehatárok mentén.

3. ábra

A települések átlagos eltérésnégyzete környezetüktől

Forrás: Saját számítás

5. Határszakaszok szerinti elemzés

Az eddigi elemzés az összes megyehatár menti sávra együttesen vonatkozott. Területi szempont a települések méret szerinti megkülönböztetésében jelent csak meg, egyébként az ország egésze volt a vizsgálat egysége. Az alábbiakban egyrészt a különböző megyehatárok menti szakaszokra külön is megnézzük, hogyan alakulnak az eredmények, másrészt ez lehetővé teszi a korábban említett Duna menti és Balaton menti határszakaszok megvizsgálását is.

A rövidebb határszakaszokra vonatkozóan a településméret szerinti elemzés két nehézségbe ütközik. Egyrészt a települések kisebb száma miatt csak a háromnál több településsel rendelkező határszakaszokat vontuk be az elemzésbe. Másrészt ettől független probléma, hogy nem lenne elég az adott határsávra vonatkozó településméret szerinti standardizálás, szükség lenne a szomszédság településméretének figyelembe vételére is, mivel nemcsak az az érdekes kérdés, hogy maga a település mondjuk az 1000 lakos alatti kategóriába tartozik-e, hanem az is, hogy a szomszédságában lévő települések milyen méretűek. Amíg az adatok a teljes adatbázisra vonatkoznak, addig ez nem jelent gondot, de az adatbázis egyes részeinek (vagyis a határszakaszoknak) az összehasonlításánál már igen. Ezért településméret szerinti összehasonlítást nem végzünk.

A 4. táblázat azokat a határszakaszokat tartalmazza, amelyek települései átlagosan jobban hasonlítanak a saját megyéjük átlagára, mint 10 kilométeres környezetükre. Itt a határ ténylegesen elválasztja a szomszédos megyéket az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó mértékének szempontjából. A határszakaszok a körzettől való átlagos eltérésnégyzetösszegek alapján vannak sorrendbe helyezve, mivel nemcsak az eltérés aránya

számít, hanem abszolút volta is. Például Békés megye Csongrád megyei határvonala jobban hasonlít saját megyéjére, mint környezetére (azon belül viszont érdekes módon saját megyei környezetétől jobban eltér, mint a Csongrád megyeitől), de ennek azért nincs olyan nagy jelentősége, mert az eltérések abszolút mértéke nem túl nagy. Ezzel szemben Somogy és Veszprém megye között a relatív eltérés kicsi, csak 3%-os, de az előbbinél sokkal nagyobb abszolút különbségek mellett.

Azokat a határszakaszokat, amelyek legnagyobb mértékben hasonlítanak saját környezetükre és a szomszédos megyei határsávra, az 5. táblázat tartalmazza. A 4. és 5. táblázat által érintett határsávok a 4. ábrán láthatók. A térképen a határsávok kiterjedését az érintett települések településhatárai határozzák meg, ezért nem folytonosak mindenhol. Például Csongrád megyében Hódmezővásárhely határos Békés megyével, de a településközpontja a határvonaltól 17 kilométerre fekszik. A Zala-Vas-Veszprém megyehármas mindegyik határterülete nagyon hasonlít egymásra, majdnem ilyen mértékű a hasonlóság Baranya-Tolna-Somogy megyéknél.

4. táblázat

A 10 kilométeres körzetnél a saját megyei átlaghoz jobban hasonlító határszakaszok (a megyenevek rövidítve, a második sor a saját megyei átlag százalékában)

határszakasz	Települések száma	Saját megyei átlag	Körzet saját megye	Körzetből szomszéd megye	Szomszéd megyei átlag
Bács-Fejér	5	22292	429870	6425	562868
		100	1928,4	28,8	2525,0
Borsod-Hajdú	18	843535	1296352	1461987	789384
		100	153,7	173,3	93,6
Tolna-Bács	12	297626	558542	552559	530032
		100	187,7	185,7	178,1
Bács-Tolna	23	160877	787691	188452	1482936
		100	489,6	117,1	921,8
Hajdú-Borsod	6	54324	161338	14318	204458
		100	297,0	26,4	376,4
Somogy-Veszprém	20	466829	481372	540617	558546
		100	103,1	115,8	119,6
Heves-Pest	3	25775	62720	75238	52262
		100	243,3	291,9	202,8
Fejér-Bács	4	57738	66546	22967	470319
		100	115,3	39,8	814,6
Pest-Komárom	27	162121	324187	362481	259635
		100	200,0	223,6	160,1
Fejér-Pest	23	216813	231966	150353	810631
		100	107,0	69,3	373,9
Szolnok-Pest	16	54843	115379	141795	123353
		100	210,4	258,5	224,9
Veszprém-Somogy	33	148016	192653	215908	213361
		100	130,2	145,9	144,1
Nógrád-Pest	35	150231	202765	138160	265964
		100	135,0	92,0	177,0
Békés-Csongrád	10	22895	48154	82444	55480
		100	210,3	360,1	242,3

Forrás: Saját számítás

5. táblázat

A 10 kilométeres körzetnél a szomszéd megyei határsávhoz legjobban hasonlító határszakaszok (a megyenevek rövidítve, a második sor a saját megyei átlag százalékában)

határszakasz	Települések száma	Saját megyei átlag	Körzet	Körzetből saját megye	Körzetből szomszéd megye	Szomszéd megyei átlag
Fejér-Tolna	14	1072133	74246	116809	80982	343013
		100	6,9	10,9	7,6	32,0
Vas-Veszprém	29	956617	160952	197429	319473	641792
		100	16,8	20,6	33,4	67,1
Tolna-Somogy	17	885125	192703	222604	176417	565174
		100	21,8	25,1	19,9	63,9
Győr-Veszprém	42	665847	138843	147612	287140	399967
		100	20,9	22,2	43,1	60,1
Fejér-Veszprém	22	391344	73433	78070	72958	194586
		100	18,8	19,9	18,6	49,7
Csongrád-Bács	15	384917	53325	42249	72360	225184
		100	13,9	11,0	18,8	58,5
Pest-Szolnok	13	364167	46282	19552	85667	90551
		100	12,7	5,4	23,5	24,9
Pest-Bács	10	257622	20282	23777	8856	58589
		100	7,9	9,2	3,4	22,7
Szabolcs-Hajdú	13	201978	28711	44587	43989	473278
		100	14,2	22,1	21,8	234,3
Békés-Hajdú	10	183748	30671	54219	67386	250494
		100	16,7	29,5	36,7	136,3
Pest-Heves	9	123063	18646	12775	45221	25056
		100	15,2	10,4	36,7	20,4
Bács-Pest	7	57275	7208	11376	6820	313639
		100	12,6	19,9	11,9	547,6

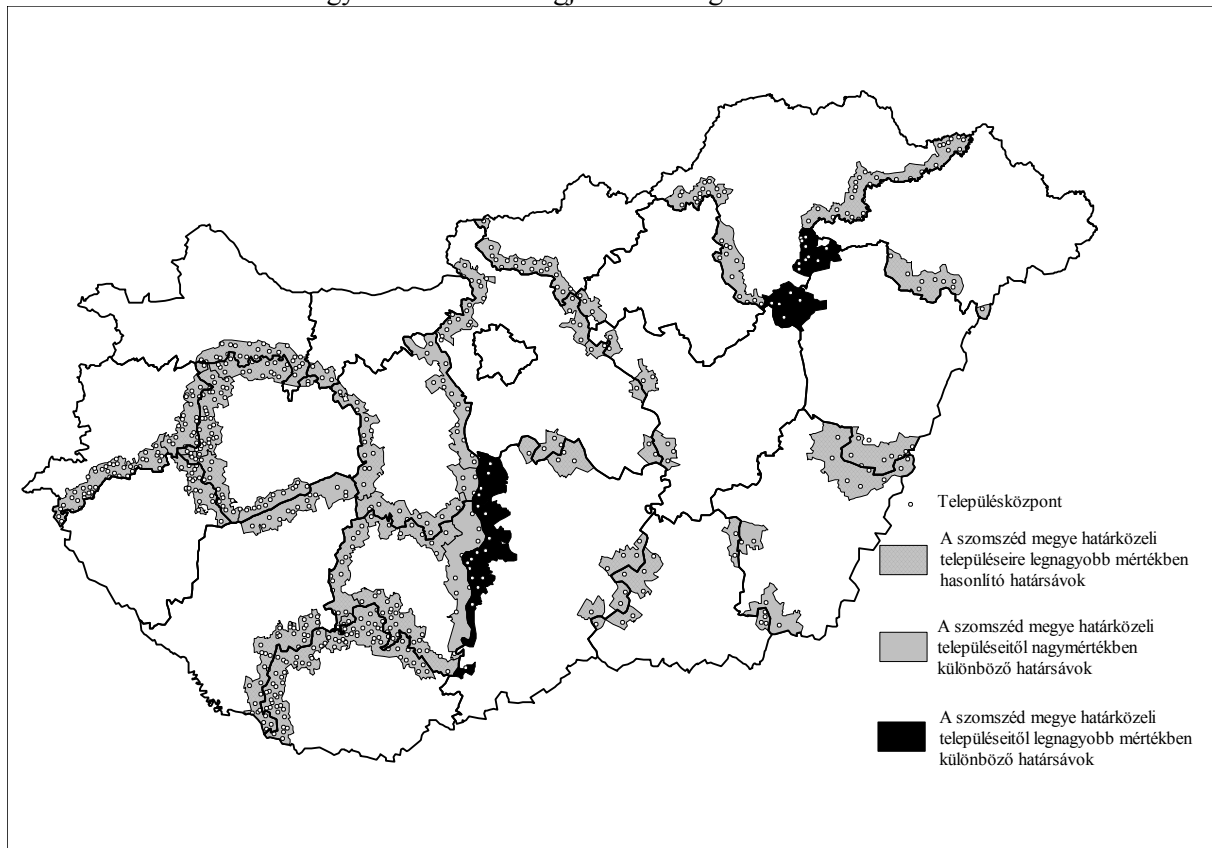
Forrás: Saját számítás

A megyehatárszakaszok szerinti elemzés már önmagában is mutatja a Duna menti megyehatárok éles elválasztó szerepét. A Duna szerepére vonatkozó vizsgálatot tovább lehet pontosítani. Ha eltekintünk a Dunával elválasztott megyék közötti szomszédságtól (az érintett határszakaszra vonatkozóan és a három Duna híd környezetét leszámítva), akkor 10 kilométeres távolsággal számítva 43 település kikerül a megyehatár menti települések közül. A 43 településre vonatkozó adatok a 6. táblázatban láthatók. Az eredmények azt mutatják, hogy szemben a többi megyehatárral, a Duna menti megyehatárnak tényleges elválasztó, differenciáló szerepe van a jövedelemkülönbségek szempontjából, az érintett települések jóval nagyobb mértékben hasonlítanak saját megyéjük átlagára és saját megyei körzetükre, mint a szomszédos megyei körzetre és a szomszédos megyei átlagra. Ez az eredmény megnyugtató abból a szempontból, hogy összhangban van a hétköznapi vélekedéssel a

Dunával kapcsolatban, és a különféle regionalizálási javaslatok sem szokták a Dunával elválasztott megyéket egy régióba sorolni.

4. ábra

A szomszéd megyei határsávhöz legjobban és legkevésbé hasonló határsávok

Forrás: Saját számítás

Ugyanakkor érdekességként megemlíthető, hogy egy Dunaújváros-hatás és egy Paks-hatás is érvényesül ezekben az eredményekben, amely a saját megyei körzettől való különbséget is némileg nagyobbá tette a megyei átlagtól való különbségtől. Ennek a két városnak a fekvése azért is sajátos, mert megyehatár mentén kevés város fekszik. Például ha Paktól eltekintenénk, akkor a saját megyei körzettől való különbség a megyei különbség 82%-a lenne, a szomszéd megyei körzettől való különbség 696%-os, a szomszéd megyétől való különbség 242%-os szintű lenne, tehát a határ még nagyobb elválasztó szereppel bírna. A Bács-Kiskun megye és Fejér megye közötti határszakasznál is látható külön (4. táblázat), hogy a Bács-Kiskun megyei települések saját megyei környezetüktől 88-szor kisebb mértékben térnek el, mint a szomszéd Fejér megyei, Dunaújvárost is tartalmazó környezettől. Dunaújváros és Paks szerepe felhívja a figyelmet arra, hogy érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy mely települések gyakorolják a legnagyobb befolyást az elemzésekre. A Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar közötti nagy különbséget is nagyrészt a jövedelmek szempontjából a környezetéből szigetszerűen kimagasló város, Tiszaújváros eredményezte. A Veszprém és Somogy megye közötti balatoni határ is élesebb határvonalnak számít, annak ellenére, hogy a somogyi szakasz a Somogy megyei átlagtól is jelentősen eltér.

6. táblázat

Az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó értékeinek eltérésnégyzetösszege, 2005, 10 kilométeres távolságú lehatárolással

	Saját megyei átlag	Körzet	Körzetből saját megye	Körzetből szomszéd megye	Szomszéd megyei átlag
Összesen	36032038	17377177	16322029	21111094	38253025
Összesen	100	48	45	59	106
Összesen, Duna- korrekcióval*	35556277	15895757	15917115	20862578	37768083
Összesen, Duna- korrekcióval, %	100	45	45	59	106
A Duna-korrekció 43 települése	475761	1481420	404914	248516	484942
A Duna-korrekció 43 települése, %	100	275	121	515	198

*magyarozatát lásd a szövegben

Forrás: Saját számítás

6. Összegzés

Az eredmények alapján a települések összességében, tendenciaszerűen saját szűkebb környezetükre jobban hasonlítanak, mint megyéjükre. A településméret növekedésével, valamint a távolság növekedésével ez az összefüggés kisebb. A környező településekhez képest jelentősen nagyobb települések nagyobb saját tömeggel rendelkeznek, ami csökkenti a szomszédság jelentőségét számukra. Másrészt a jövedelmek esetében a nagyobb települések meghaladják a megyei átlagokat, a kisebb települések alulmúlják. Az eredmények távolságfüggése összhangban van más eredményekkel (például az autokorreláció csökken, ahogyan a szomszédsági szint növekszik, Dusek 2004, 219-220. oldal) és előzetes várakozásainkkal a földrajz első törvénye alapján.

A megyehatárok mentén és a nem megyehatárok mentén fekvő települések környezetüktől való eltérése nagyjából azonosnak tekinthető. A megyehatár menti sávok annyiban különlegeseek, hogy a megyei átlagoknál alacsonyabb jövedelmek jellemzők rájuk. Ez a településmérettel van összefüggésben, mivel a megyehatárok menti sávban az átlagos településméret kisebb.

A főbb összefüggés alól van néhány kivétel, ezek közül a leglátványosabbak a Duna menti megyehatárszakaszok. Ha mindegyik megyehatár ilyen jellegű lenne, akkor a megyehatároknak a jövedelemkülönbségek alakulásában is jelentős szerepük lenne, akár okként, akár okozatként vagy valamilyen történelmi örökség miatt.

Az eredményeket semmiképp sem lehet úgy értelmezni, hogy bizonyos megyehatárok helyzete rossz, másoké jó. A társadalom területi szervezése során egyrészt a terület egységek méretére vonatkozó abszolút adatoknak, másrészt a bevezetőben említett második típusú, térkapcsolatokra vonatkozó adatoknak és a hálózati összekötöttségnek van nagyobb jelentősége. A tanulság inkább területi elemzések módszertanát érinti. A jövedelmek területi eloszlásának elemzésekor gyakran használnak megyéket, mint középszintű terület egységeket és jelenítik meg az adatokat színkitöltős térképekkel. Ez a gyakorlat nem kifogásolható, de az adatok ábrázolására és további számításokra a területi mozgóátlag módszerét jobban lehetne használni, a színkitöltős térképekhez kötődő mozaikszerű térképzet és a megyehatárok mentén ugrásszerűen változó adatok téves benyomásai nélkül. Emellett mindig tudatában kell lenni annak, hogy a megyehatár a

területi elemzés céljait szolgáló önkényes, módosítható keret, és nem természetes határvonal. Mindez nemcsak a jövedelmekre, hanem a gazdasági-társadalmi jelenségek túlnyomó többségére is érvényes.

Irodalomjegyzék

- Dusek Tamás (2004): A területi elemzések alapjai. ELTE, Budapest
- Hardi Tamás (2001): Néhány földrajzi elmélet alkalmazása a Kárpát-medence határtérségeire és határ menti együttműködéseire. Magyar Földrajzi Konferencia, Szeged, 2001. október 25-27., Konferencia CD, 15. oldal
- Hardi Tamás – Hajdú Zoltán – Mezei István (2009): Határok és városok a Kárpát-medencében. MTA RKK, Győr-Pécs
- Nárai Márta – Rechnitzer János (szerk.) (1999): Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák-magyar határmenti térségben. MTA RKK, Pécs-Győr
- Nemes Nagy József (2009): Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Pénzes János (2009): Az Észak-alföldi régió periférikus térségeinek tagoló tényezői a rendszerváltás után, különös tekintettel a területi jövedelemegyenlőtlenségekre. Doktori értekezés, Debreceni Egyetem